

Φέτος κλείνουν τα 90 χρόνια ύπαρξης και λειτουργίας του Σχολείου Φρενέ και τα 100 χρόνια από την εισαγωγή της τυπογραφίας στο σχολείο. Με αφορμή αυτή την επέτειο, πριν από λίγες μέρες οργανώθηκε μια σειρά εκδηλώσεων στην πόλη Βανς (Vence) της Γαλλίας, όπου βρίσκεται το σχολείο, οι οποίες περιλάμβαναν συναντήσεις, εργαστήρια, προβολές και έκθεση υλικού προς τιμήν του διάσημου παιδαγωγικού ζεύγους, της Ελίζ και του Σελεστέν Φρενέ. Στο πλαίσιο αυτό, ο Φιλίπ Μεριέ, που έχουμε τη χαρά αυτές τις μέρες να τον έχουμε στην Αθήνα, έδωσε μία διάλεξη με θέμα την επικαιρότητα της παιδαγωγικής Φρενέ. Δημοσιεύουμε σήμερα ολόκληρο το κείμενο που μας παραχώρησε ο διάσημος παιδαγωγός και που αποδίδει τα κύρια σημεία της ομιλίας του, η οποία αφορά την επικαιρότητα της παιδαγωγικής Φρενέ και τα διδάγματα που μπορούμε να αντλήσουμε απ' αυτήν.

Ο Φιλίπ Μεριέ ήρθε στην Ελλάδα προσκεκλημένος του Σκασιαρχείου και του Συνδέσμου καθηγητών/καθηγητριών γαλλικής γλώσσας στην Ελλάδα (Αρφ), με την ευκαιρία της έκδοσης από το Σκασιαρχείο δύο νέων παιδαγωγικών βιβλίων, σε μετάφραση του συνάδελφου Χάρη Παπαδόπουλου, που είναι τα εξής:

- «Η σχολική αποτυχία σας ενοχλεί; Ίσως κάτι μπορείτε να κάνετε!» Πρόκειται για κείμενα του σημαντικού Ελβετού κοινωνιολόγου της εκπαίδευσης Φιλίπ Περενού (Philippe Perrenoud).

- «Διαφοροποιημένη παιδαγωγική - Ενα δίκοπο μαχαίρι» του Φιλίπ Μεριέ.

Ο Φιλίπ Μεριέ είναι γνωστός στο ελληνικό εκπαιδευτικό κοινό από το πολύ χρήσιμο βιβλίο του «Παιδαγωγική: από τους κοινούς τόπους στις έννοιες-κλειδιά», εκδόσεις Εύμαρος (2021), καθώς και από τη σημαντική ομιλία του με θέμα «Ποια παιδαγωγική και ποιο σχολείο μπροστά στις προκλήσεις του σήμερα;» στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της ΔΟΕ, το 2022 (διαθέσιμη στον σύνδεσμο https://youtu.be/1LJSwgS_ZEk).

Τον γνωρίζουμε επίσης ως δημιουργό της σειράς «Η εκπαίδευση, μέσα από ερωτήματα», που περιλαμβάνει 26 ταινίες μικρού μήκους, για τους μεγάλους παιδαγωγούς - ταινίες που έχουμε πλέον τη χαρά να έχουμε διαθέσιμες, υποτιτλισμένες στα ελληνικά, με πρωτοβουλία του Σκασιαρχείου και χρηματοδότηση της ΔΟΕ.

Στο διάστημα της παραμονής του στην Αθήνα, ο Φ. Μεριέ θα υλοποιήσει επιμορφωτικά εργαστήρια αποκλειστικά για τα μέλη του Σκασιαρχείου και του Αρφ με τα εξής θέματα:

- Τι είναι μια απελευθερωτική (χειραφετική) παιδαγωγική;
- Τι είναι μια απελευθερωτική (χειραφετική) διδασκαλία;

**Ο ΦΙΛΙΠ ΜΕΡΙΕ
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ**

Γιατί «οφείλουμε να πιστεύουμε ότι κάτι μπορεί ακόμη να κάνει η εκπαίδευση»

Αντόρνο

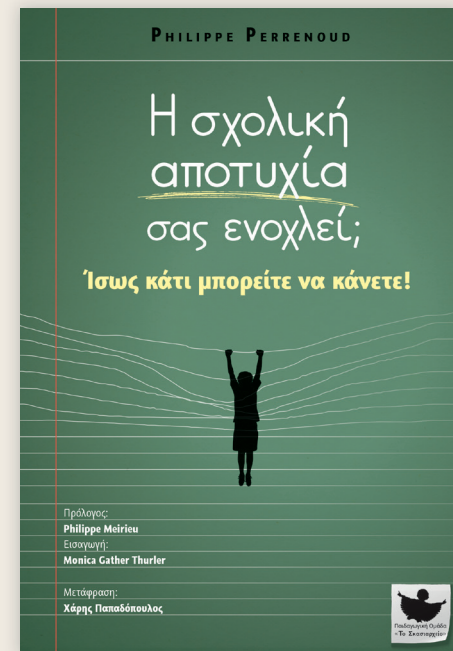
- Τι είναι μια απελευθερωτική (χειραφετική) αξιολόγηση της μαθήτριας / του μαθητή;

Θα δώσει επίσης μία σημαντική διάλεξη στο αμφιθέατρο «Θόδωρος Αγγελόπουλος» του Γαλλικού Ινστιτούτου στην Αθήνα (Σίνα 31), αύριο Τετάρτη 6 Νοεμβρίου, ώρα 6.30-8.30 μ.μ., με θέμα: «Διαφοροποιημένη παιδαγωγική: το χειρότερο ή το καλύτερο για τη χειραφέτηση των μαθητών/μαθητριών μας;».

Η εκδήλωση είναι ανοιχτή στο κοινό και θα υπάρχει ταυτόχρονη μετάφραση στα ελληνικά.

Σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς, με όλα όσα σκοτεινά συμβαίνουν στον κόσμο και στη χώρα μας, έχουμε την ανά-

γκη να ακούγονται φωνές νηφάλιες όσο και καθαρές, όπως του Φιλίπ Μεριέ, που να μας φωτίζουν, να μας εμπνέουν και να μας θυμίζουν αυτό που είχε πει ο Αντόρνο στο κείμενό του «Η εκπαίδευση μετά το Αουσβιτς»: ότι «η απαίτηση να μην ξαναζησουμε τη βαρβαρότητα είναι η πρωταρχική απαίτηση κάθε εκπαίδευσης», γιατί αν δεν θέλουμε «να υπάρχουν άνθρωποι που γίνονται πειθήνιοι υπηρέτες και εκτελούν εντολές που διαιωνίζουν την υποδούλωσή τους, χάνοντας κάθε αξιοπρέπεια [...], τότε οφείλουμε να πιστεύουμε ότι κάτι μπορεί ακόμη να κάνει η εκπαίδευση». Αυτό το «οφείλουμε να πιστεύουμε» το ενστερνιζόμαστε απόλυτα. Αυτό είναι που μας κρατάει όρθιες και όρθιους κάθε πρωί στον δρό-

μο για τις τάξεις μας, αυτό δίνει νόημα στη δουλειά μας, αυτό μας βοηθάει να κρατήσουμε ζωντανό το όραμα ενός σχολείου και μιας παιδαγωγικής, στέρεα θεμελιωμένων στα πορίσματα των επιστημών του ανθρώπου, που να μην εγκαταλείπουν όμως ούτε στο ελάχιστο τους στόχους μιας εκπαίδευσης αυθεντικά απελευθερωτικής.

Σας καλούμε όλες/όλους αύριο στη διάλεξη του Φιλίπ Μεριέ!

Η Συντακτική Επιτροπή: Βογανάσης Δαμιανός, Μπαλτάς Μπάμπης, Παπαδόπουλος Χάρης, Σπήτα Βίκυ.

Επικοινωνήστε μαζί μας και στείλτε μας τα κείμενά σας για δημοσίευση στο εξής μέιλ: periodikofreinet@gmail.com

Του **ΦΙΛΙΠ ΜΕΡΙΕ**

Πριν από εκατό χρόνια, το 1924, σε ένα μικρό χωριό της Προβηγκίας, ένας δάσκαλος ονόματι Σελεστέν Φρενέ έφερε στους μαθητές του μια μικρή τυπογραφική πρέσα που είχε αγοράσει από τη γειτονική πόλη.

Αρκετό καιρό πριν, ενθάρρυνε τους μαθητές του να γράφουν ελεύθερα για τις περιπέτειες, τις έρευνες, τα όνειρα και τα σχέδιά τους. Τα κείμενα που γράφονταν διορθώνονταν με τη βοήθεια όλης της τάξης. Κάθε μαθητής έγραφε το κείμενό του στον πίνακα και ζητούσε από τους συμμαθητές του προτάσεις για τη βελτίωσή του. Ο μαθητής-συγγραφέας ήταν ελεύθερος να τις υιοθετήσει ή όχι. Ήταν στο χέρι του να αποφασίσει αν ήταν κατάλληλες και αν βελτιώναν ή χειροτέρευαν το κείμενό του. Με αυτόν τον τρόπο, αξιολογώντας και κρίνοντας τις προτάσεις των συμμαθητών του, τελειοποιούσε το γραπτό του. Ταυτόχρονα, μάθαινε να εκφράζει τη σκέψη του όσο το δυνατόν καλύτερα, να γράφει καλύτερα και πιο πειστικά.

Το όφελος από αυτήν τη δραστηριότητα δεν αφορούσε μόνο τον μαθητή, αλλά την τάξη στο σύνολό της. Όλοι εξασκούσαν να είναι πιο απαιτητικοί σε σχέση με τους άλλους αλλά και με τον εαυτό τους. Οι μέθοδοι διδασκαλίας τού Σ. Φρενέ βασίζονταν στη συνεργασία - επεδίωκε να συμβάλλουν όλοι στην επιτυχία. Η επιτυχία του καθενός να εξυπηρετεί την επιτυχία όλων και αντίστροφα. Ήταν σημαντικό γι' αυτόν η ομάδα να βοηθά κάθε άτομο να βελτιώνεται και η αλληλεγγύη να υπερισχύει του στείρου ανταγωνισμού.

Η επιτυχία της εργασίας ήταν αξιοσημείωτη. Όλοι σημείωναν πρόοδο και η τάξη παρήγε θαυμάσια ελεύθερα κείμενα που τους έκαναν όλους περήφανους. Ως τότε, τα κείμενα των παιδιών παρέμεναν στο σχολείο και οι μαθητές πίστευαν ότι η εργασία τους έπρεπε να συμμορφώνεται με τα τεχνητά πρότυπα που επέβαλλε ο δάσκαλος, υπό την επίβλεψη του επιθεωρητή. Μοναδικός στόχος ήταν να μπορέσουν να περάσουν τις εξετάσεις...

Η τυπογραφική πρέσα στην τάξη θα άλλαζε τα πάντα, καθώς επέτρεπε τη δημιουργία μιας πραγματικής σχολικής εφημερίδας με σκοπό να διανεμηθεί σε όλο το χωριό. Όταν οι μαθητές ανακάλυπταν τα τυπογραφικά υλικά που έφερε ο δάσκαλος, γέμιζαν ερωτήσεις: *Τι είναι αυτό; Σε τι χρησιμεύει; Πώς λειτουργεί;* Αγγιζαν τα πάντα, ήθελαν να τα δοκιμάσουν αμέσως, τσακώνονταν ποιος θα είναι ο πρώτος που θα στοιχειοθετήσει τα γράμματα, θα χειριστεί την πρέσα, θα μελανώσει με το ρολό.

● **Μάθημα πρώτο: Αφήστε τα παιδιά να γνωρίσουν τον κόσμο με τα χέρια τους**

Τα παιδιά έχουν ανάγκη να χειρίζονται πράγματα, αντί να τους λένε *Κάτσε ήσυχα*, να τους επιβάλλουν να αντιγράφουν ακίνητα και να απαγγέλλουν σαν παπαγαλάκια. Αφοσιώνονται σε μια εργασία πολύ περισσότερο όταν μπορούν να ενεργήσουν, να δοκιμάσουν, να ψηλαφίσουν και να πειραματιστούν.

Σήμερα, τίποτα δεν θα μπορούσε να είναι πιο επείγον! Σε μια εποχή που οι οθόνες

Πριν από 100 χρόνια, ο Célestin Freinet εισήγαγε την τυπογραφία στο σχολείο

Τι διδάγματα μπορούμε να αντλήσουμε σήμερα;

είναι πανταχού παρούσες, τα παιδιά και οι έφηβοι κινδυνεύουν να ζουν μόνο σε έναν κόσμο εικονικό. Είναι απαραίτητο να τους δίνουμε την ευκαιρία να βιώνουν, μέσα από τη δουλειά των χεριών, την αντίσταση των πραγμάτων. Με τη χειρωνακτική εργασία, σε όλες τις μορφές της, θα ανακαλύψουν τη σημασία της υπομονής στο εργαστήριο και την αναγκαιότητα να κατανοήσουν τους νόμους της Φύσης για να ζήσουν μαζί της. Με αυτόν τον τρόπο θα αναπτύξουν την προσοχή τους, θα μάθουν να αφήνουν πίσω τους την επιθυμία για παντοδυναμία και να φροντίζουν τον κόσμο.

Οι μαθητές της τάξης του Σ. Φρενέ πολύ γρήγορα καταλαβαίνουν πως είναι αδύνατο να καταφέρουν οτιδήποτε αν δεν υπάρχουν κανόνες. Η μόνη εναλλακτική λύση στο χάος και στη βία, ο μόνος τρόπος για να επωφεληθούν από κοινού από την ωραία ευκαιρία που τους παρουσιάστηκε είναι να οικοδομήσουν και να σεβαστούν μια κοινή πειθαρχία.

● **Μάθημα δεύτερο: Ανακάλυψη και δημιουργία των κανόνων από κοινού**

Όταν τα παιδιά εμπλέκονται σε ένα κοινό σχέδιο, καταλαβαίνουν πολύ καλά ότι πρέπει να θεσπίσουν κανόνες για να το φέρουν σε πέρας. Σέβονται περισσότερο τους κανόνες που προκύπτουν από τους περιορισμούς

του έργου και που τα ίδια έχουν αποφασίσει, απ' όσο κανόνες που επιβάλλει ένας ενήλικας, με μοναδικό σκοπό τη διατήρηση της τάξης.

Σήμερα, απέναντι σε εκείνους που θέλουν να αναπτύξουν παντού συστήματα παρακολούθησης και ελέγχου, που έχουν εμμονή με τη συμμόρφωση των ανθρώπων και επιδιώκουν, πάνω απ' όλα, να τους κάνουν πειθήνιους στις αυταρχικές εξουσίες, είναι πραγματικά σημαντικό να επιτρέψουμε στα παιδιά μας να ανακαλύψουν ότι νόμιμοι κανόνες είναι εκείνοι που μας βοηθούν να προοδεύουμε και να ζούμε μαζί, γαλήνια και αλληλέγγυα.

Μετά τις πρώτες δοκιμές και εξερευνητικές, η τάξη του Φρενέ οργανώνεται. Το βάθρο της έδρας μετατρέπεται σε πάγκο εργασίας. Ελλείπει χαρτιού για εκτύπωση, χρησιμοποιούν την πίσω όψη παλιών ψηφοδελτίων. Με βίδες και παξιμάδια ή κομμάτια σπάγκου συνδέουν τα φύλλα μεταξύ τους. Κάπως έτσι τυπώνεται η πρώτη εφημερίδα και διανέμεται στους γονείς και σε όλο το χωριό. Παράλληλα, ταχυδρομείται στο σχολείο της Βρετάνης, με τους μαθητές του οποίου είχαν ξεκινήσει να αλληλογραφούν. Αυτό είναι ένα σημαντικό γεγονός. Τα παιδιά επιστρέφουν στην τάξη αποφασισμένα να συνεχίσουν και να τα καταφέρουν καλύτερα.

Αρθρα όλο και πιο ευρηματικά, διατυπωμένα σε καλύτερη γλώσσα, χωρίς γραμματικά ή ορθογραφικά λάθη, με εικονογράφηση και μέριμνα για τον τρόπο παρουσίασής τους.

● **Μάθημα τρίτο: Κοινωνικοποιήστε την εργασία για να εσωτερικεύσετε τις απαιτήσεις**

Τα παιδιά κατανοούν τη σημασία και το νόημα της πνευματικής απαίτησης από τη στιγμή που η εργασία τους δεν περιορίζεται στο σχολικό περιβάλλον και δεν την κρίνει μόνο ο δάσκαλος. Η βελτίωση γίνεται αίτημα που πηγάζει από τα ίδια τα παιδιά, στην προσπάθειά τους να ξεπεράσουν τον εαυτό τους.

Σήμερα, πολύ συχνά, τα παιδιά και οι νέοι μας καλούνται να εργαστούν μόνο για τους βαθμούς και ηρεμούν μόνο όταν βρίσκονται υπό την επίβλεψη ενός ενήλικα. Αντίθετα, όταν μπορούν να εμπλακούν με μια δραστηριότητα η οποία καταλήγει σε κάτι που διατηρεί το νόημα και την αξία του ακόμα και εκτός σχολείου, καταλαβαίνουν ότι πρέπει να δώσουν τον καλύτερο εαυτό τους και να βελτιωθούν. Ανακαλύπτουν ότι η πρόοδος μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν είσαι απαιτητικός με τον εαυτό σου.

Να πώς η τάξη του Σ. Φρενέ ξεκίνησε μια εξαιρετική περιπέτεια. Από αίθουσα προορισμένη για υπακοή και σιωπή -ένα είδος εκκλησίας όπου λαμβάνει κανείς τον «Θείο λόγο»- μετατράπηκε σε εργαστήριο όπου εργαζόμαστε δίπλα δίπλα, καθοδηγημένοι από την κοινή επιθυμία να κάνουμε πάντα κάτι καλύτερο.

Σε αυτήν τη συνθήκη, ο δάσκαλος δεν μένει άπραγος. Αντίθετα, είναι εκείνος που εποπτεύει την ατομική και την ομαδική δραστηριότητα, γιατί είναι ο εγγυητής της πρόοδου όλων. Όταν βλέπει την τάση ορισμένων να μονοπωλούν μια εργασία που τους αρέσει και στην οποία είναι πιο ικανοί, κατανοεί τον αναπόφευκτο κίνδυνο να περιθωριοποιηθούν οι άλλοι και ανησυχεί. Οι διαχωρισμοί του τύπου *αυτός που τα καταφέρνει καλά στο σχέδιο ζωγραφίζει, αυτός που κατέχει καλύτερα την ορθογραφία διορθώνει τα λάθη των συμμαθητών του, αυτός που είναι καλύτερος στην αριθμητική αναλαμβάνει τους υπολογισμούς* δεν χωρούν εδώ, γιατί έτσι δεν μαθαίνεις ούτε ζωγραφική ούτε ορθογραφία. Ο δάσκαλος δεν μπορεί να είναι ικανοποιημένος με κάτι τέτοιο!

Για να ξεπεράσει αυτήν τη δυσκολία ο Σ. Φρενέ χρησιμοποιεί ένα σύστημα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που θυμήθηκε ότι εφαρμόζουν οι πρόσκοποι. Οποιος έχει τη δεξιότητα να φτιάξει ένα ξύλινο τραπέζι χωρίς κόλλα ή καρφιά, μπορεί να εξεταστεί και να πάρει δίπλωμα ξυλουργού. Στη συνέχεια, μπορεί να θέσει την τεχνογνωσία του στην υπηρεσία των άλλων, ακόμη και να γίνει «δάσκαλος» όσων θέλουν να μάθουν.

Ο Φρενέ εξηγεί στους μαθητές του ότι υπάρχουν ορισμένες γνώσεις που είναι απαραίτητες στους πολίτες.

Γι' αυτό πρέπει όλοι να τις κατέχουν και, επιπλέον, αυτός είναι ο λόγος που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών. Στην τάξη του, από 'δώ και πέρα, οι γνώσεις αυτές θα αντιστοιχούν σε «υποχρεωτικά διπλώματα» που όλοι πρέπει να αποκτήσουν.

Από την άλλη, υπάρχουν γνώσεις και

δεξιότητες που ταιριάζουν σε ατομικές προτιμήσεις και που δεν χρειάζεται να τις κατέχουν όλοι τέλεια. Πρόκειται για τα «προαιρετικά διπλώματα» όπως, για παράδειγμα, του κυνηγού πεταλούδων, του ειδικού σε δεινόσαυρους ή του επισκευαστή ποδηλάτων. Οποιος θέλει μπορεί ανεμπόδιστα να αφιερωθεί στην απόκτηση προαιρετικών προσόντων, όμως όλοι οφείλουν να αποκτήσουν τα υποχρεωτικά. Για να επιτευχθεί αυτό, τέθηκε σε εφαρμογή ένα σύστημα «πλάνων εργασίας» που περιελάμβαναν κάρτες με ερωτηματολόγια, επεξηγήσεις και ασκήσεις τις οποίες δούλευε ο καθένας ατομικά, με τον δικό του ρυθμό.

● **Μάθημα τέταρτο: Εγγύηση της θεμελιώδους μάθησης για όλους**

Μια ομάδα παιδιών που ξεκινά ένα πρότζεκτ μπορεί να μπει στον πειρασμό να κατανείμει τα καθήκοντα ανάλογα με τις προϋπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητες κάθε παιδιού. Κάτι τέτοιο ενέχει τον κίνδυνο να διευρύνει τις ανισότητες.

Να γιατί είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι όλοι θα πετύχουν τους θεμελιώδεις στόχους. Για να συμβεί όμως κάτι τέτοιο, πρέπει πρώτα να εντοπίσουμε τις ανάγκες κάθε ατόμου και να του προτείνουμε την κατάλ-

ληλη προσωπική εργασία.

Σήμερα, οι κοινωνίες μας αγωνίζονται να μειώσουν τις ανισότητες και να εξαλείψουν τις σχέσεις κυριαρχίας. Είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας να μην επιτρέψει το σχολείο να διευρυνθούν οι αποκλίσεις. Γι' αυτό, είναι απαραίτητο να καθοριστούν οι γνώσεις που πρέπει να αποτελούν κτήμα όλων και να σκεφτούμε μια *διαφοροποιημένη παιδαγωγική* που να προσφέρει σε όλους τα μέσα πρόσβασης σε αυτές.

Η τάξη του Σ. Φρενέ μετατρέπεται σταδιακά σε πραγματική κυψέλη. Το χρονικό διάστημα που μια μικρή ομάδα είναι απασχολημένη στο τυπογραφείο, μια άλλη διορθώνει συνεργατικά ένα κείμενο. Κάποιοι απομονώνονται για να εργαστούν μόνοι τους, διαβάζοντας ή κάνοντας ασκήσεις. Άλλοι προετοιμάζονται για ένα προαιρετικό δίπλωμα: συμβουλευονται ό,τι υπάρχει στη βιβλιοθήκη, ώστε να μπορέσουν να στήσουν μια ομιλία για ένα θέμα που τους έχει συναρπάσει.

Η τάξη, πλέον, έχει αναπτύξει μια πραγματική κουλτούρα συνεργασίας. Τα παιδιά ανταλλάσσουν συστηματικά ιδέες για να εμπλουτίσουν το ένα το έργο του άλλου, όπως, για παράδειγμα, στη βελτίωση των κειμένων. Παράλληλα, βοηθούν αυθόρμη-

τα: Οποιος δυσκολεύεται να κατανοήσει ή σκοντάφτει σε μια δυσκολία, δεν διστάζει να ζητήσει βοήθεια από έναν συμμαθητή του. Οσοι έχουν καταλάβει, θέτουν αυθόρμητα τον εαυτό τους στη διάθεση των άλλων. Επίσης, χάρη στα προαιρετικά διπλώματα, ο καθένας μπορεί να γίνει μια εξαιρετική πηγή γνώσης για όλη την τάξη. Δεν είναι ανάγκη να μετατρέψει σε ειδικούς όλα τα παιδιά, μαθαίνει όμως να μοιράζεται τις γνώσεις και την κουλτούρα του...

Πράγματι, υπό την ευθύνη του δασκάλου, ο οποίος φροντίζει να προοδεύουν όλοι, η τάξη γίνεται μια μικρή κοινωνία που βασίζεται στη συστηματική αλληλοβοήθεια. Πολύ γρήγορα, οι δάσκαλοι που εμπνέονται από το έργο του Σ. Φρενέ ξεκινούν να αναρτούν στην τάξη έναν πίνακα, όπου δίπλα στο όνομα κάθε μαθητή αναγράφεται σε τι μπορεί να είναι χρήσιμος στους άλλους: *η Άννα μπορεί να εξηγήσει τον πολλαπλασιασμό των δεκαδικών, ο Χοσέ μπορεί να βοηθήσει στην κατασκευή ενός φυτολόγιου· αλλά και οι ανάγκες του: η Άννα χρειάζεται εξάσκηση στην προφορική έκφραση, ο Χοσέ θα ήθελε βοήθεια στην περιγραφή ενός τοπίου*. Με την πάροδο του χρόνου, οι μαθητές καταλαβαίνουν πολύ καλά τι σημαίνει αλληλεγγύη στην πράξη και δεν χρειάζονται πλέον τις αναφορές του πίνακα για να συνεργαστούν μεταξύ τους.

● **Μάθημα πέμπτο: Καθιέρωση μιας πραγματικής κουλτούρας συνεργασίας**

Η τάξη δεν είναι απλώς ένας χώρος για να μαθαίνουμε - είναι ένας χώρος για να μαθαίνουμε μαζί. Η συνεργασία δεν αφορά μόνο την επιτυχία του έργου που ανέλαβε η ομάδα, αλλά και την οργάνωση της εργασίας, ώστε η προσωπική επιτυχία να συμβάλλει στην επιτυχία όλων και αντίστροφα. Στην τάξη χτίζουμε μια κοινωνία αλληλεγγύης που βασίζεται στην αρχή: «Στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του, από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του».

Σήμερα, τα παιδιά μας έρχονται αντιμέτωπα με την ανάπτυξη του ατομικισμού που θέτει σε κίνδυνο το μέλλον των θεσμών και των κοινωνιών μας. Πρέπει να ανακαλύψουν ότι η αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων και με τον πλανήτη δεν είναι απλώς μια αξία - είναι γεγονός. Είμαστε δεμένοι μεταξύ μας, είτε το θέλουμε είτε όχι. Γι' αυτό πρέπει να δώσουμε στα παιδιά τη δυνατότητα να βιώσουν τη συνεργασία σε καθημερινή βάση. Να ανακαλύψουν πώς η επιτυχία κάθε ατόμου μπορεί να συμβάλλει στην επιτυχία όλων και η επιτυχία όλων σε αυτήν του καθενός.

Η τάξη του Σ. Φρενέ δεν είναι πια ένα λεωφορείο όπου τα παιδιά κάθονται ήσυχα το ένα πίσω από το άλλο και αφήνονται να οδηγηθούν παθητικά. Είναι ένα εργαστήριο όπου όλοι εργάζονται και, πολύ γρήγορα, θα γίνει ένα πραγματικό ερευνητικό εργαστήριο. Με μια διαφορά: Ενώ προτεραιότητα στο εργαστήριο είναι η παραγωγή και η ικανοποίηση του πελάτη, στην τάξη προτεραιότητα είναι η εκπαίδευση και η υποστήριξη του κάθε ατόμου για να προοδεύσει στην αναζήτηση της ορθότητας, της ακρίβειας

**ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ**

και της αλήθειας. Δεν αρκεί οι μαθητές να βελτιώνονται υπό την πίεση του δασκάλου τους ή απλώς για να μπορούν να υπερηφανευτούν στους φίλους και τους γονείς τους. Χρειάζεται να έχουν εσωτερικεύσει τα κίνητρα, να μην περιορίζονται σε ό,τι τους έρχεται αυθόρμητα στον νου (αναπαραστάσεις ή αντιλήψεις), να μην αρκούνται στην υιοθέτηση συνθημάτων του συρμού (διαφημιστικών, πολιτικών, θρησκευτικών) και να μην ικανοποιούνται ποτέ από το περίπου, ακόμη και αν κάτι τέτοιο φαίνεται αποτελεσματικό εκείνη τη στιγμή. Πρέπει να μάθουν να είναι επιφυλακτικοί απέναντι στο προφανές, να αμφιβάλλουν και να ξεκινούν να ερευνούν οι ίδιοι, να αναζητούν την αλήθεια, πηγαίνοντας όλο και βαθύτερα.

Το σχολείο δεν πρέπει να γεμίζει τους μαθητές με οριστικές γνώσεις. Οφείλει να τους δημιουργεί την επιθυμία να μαθαίνουν, να τους βοηθά να ανακαλύψουν την ευχαρίστηση του να μαθαίνεις όλο και περισσότερα, όλο και καλύτερα... Αυτή την ευχαρίστηση ενσαρκώνει πρώτα και κύρια ο δάσκαλος. Γιατί μπροστά στους μαθητές του είναι ένας ερευνητής. Δεν αρκείται στο να μοιράζει απολιθωμένες γνώσεις, αλλά προσπαθεί συνεχώς να τις ανανεώνει και να ανανεώνεται, για να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες των μαθητών του και να τους προσφέρει τις καλύτερες και ωραιότερες παιδαγωγικές προτάσεις. Δεν μεταδίδει απλώς γνώσεις - μεταδίδει μια σχέση με τη γνώση. Μια σχέση ζωντανή, περιέργη, απαιτητική και μεταδοτική. Αυτός είναι ο λόγος που, πολύ γρήγορα, οι μαθητές-τυπογράφοι γίνονται μαθητές-ερευνητές. Βγαίνουν να ερευνήσουν στη γειτονιά, να ρωτήσουν τους παππούδες και τις γιαγιάδες για την ιστορία του τόπου, να ρωτήσουν τους τεχνίτες για τη δουλειά τους, να μελετήσουν τη χλωρίδα και την πανίδα. Ζητούν τη βοήθεια των αλληλογράφων τους, επισκέπτονται βιβλιοθήκες και ανοίγονται σε νέα ερωτήματα. Ετσι, ανακαλύπτουν πλήθος νέων πραγμάτων, τα καταγράφουν και τα οργανώνουν. Ολα αυτά είναι πολύ περισσότερα από όσα απαιτούνται για ένα άρθρο εφημερίδας. Γι' αυτό ξεκινούν να φτιάχνουν πραγματικά μικρά βιβλία, όπου κάθε πρόταση, κάθε λέξη, συζητιέται και ζυγίζεται. Πρέπει πάντα να είναι κανείς όσο το δυνατόν πιο κοντά στο καλύτερο.

● Μάθημα έκτο: Μετατρέψτε κάθε μαθητή σε ερευνητή

Με τον δάσκαλο στην τάξη τα παιδιά μαθαίνουν να μην αρκούνται ποτέ στο φαίνεσθαι, αλλά να κρίνουν τις γνώσεις που αποκτούν, ώστε να μπορούν πάντοτε να προχωρούν παραπέρα, προς νέες κατακτήσεις. Γιατί οι πραγματικές σχολικές γνώσεις πρέπει να μας οδηγούν σε μια αέναη διαδικασία αμφισβήτησης και έρευνας. Είναι, ταυτόχρονα, εργαλεία που παρέχουν κλειδιά για την επίλυση των προβλημάτων που συναντάμε όσο και αινίγματα που οδηγούν σε νέα ερωτήματα και διεγείρουν τη νοημοσύνη μας.

Σήμερα, ζούμε σε μια εποχή που, με τον τρόπο χρήσης των μέσων μαζικής ενημέρω-

σης και των κοινωνικών δικτύων, απειλούμαστε από την ηγεμονία των συνθημάτων κάθε λογής. Τα ομιλούντα ρομπότ τεχνητής νοημοσύνης μάς δίνουν την εντύπωση ότι μπορούμε να ξέρουμε τα πάντα χωρίς να χρειαστεί ποτέ να μαθητεύσουμε. Είναι απαραίτητο να εκπαιδεύσουμε τους μαθητές μας να αντιστέκονται στα ψευδή στοιχεία

και να συμμετέχουν όλο και περισσότερο, ολοένα και πιο αυτόνομα, στην αναζήτηση της αλήθειας. Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, η εκπαίδευση των πολιτών απαιτεί την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, τροφодοτούμενη από μια διάθεση συνεχούς έρευνας.

Να διεγείρεις την περιέργεια για να κάνει κάθε μαθητή ερευνητή της γνώσης είναι εξαιρετικό. Ωστόσο, δεν μπορείς να εκπαιδεύσεις τους μαθητές να αμφισβητούν τον κόσμο χωρίς, την ίδια στιγμή, να τους επιτρέψεις να αμφισβητούν αυτό που συμβαίνει στην ίδια τους την τάξη. Γι' αυτό και ο Σ. Φρενέ θέτει σε εφαρμογή το Συμβούλιο της τάξης, μια εβδομαδιαία συνάντηση στην οποία όλοι μαζί οι μαθητές της τάξης συζητούν τα βιώματά τους, εξετάζουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, αναζητούν προτάσεις για το ξεπέρασμά τους και παίρνουν τις απαραίτητες αποφάσεις.

Για να μπορέσει αυτό το «σχολικό κοινοβούλιο» να παίξει πραγματικά τον ρόλο του, χρειάζεται να είναι αυστηρά οργανωμένο. Δεν πρέπει να αφηθεί να καταλήξει σε στείρα συζήτηση ή βίαιη αντιπαράθεση. Γιατί στο σχολείο, δίκιο δεν έχει αυτός που φωνάζει πιο δυνατά ή προσπαθεί να επιβληθεί με τη βία, αλλά εκείνος που αποδεικνύει ό,τι λέει και καταφέρει να πείσει. Επειτα, στην τάξη, είναι αναγκαίο να μάθουν τα παιδιά ότι το συλλογικό συμφέρον δεν προκύπτει ως άθροισμα των ατομικών συμφερόντων, αλλά αναδεικνύεται μέσα από τη συζήτηση και την εποικοδομητική αντιπαράθεση των απόψεων. Που σημαίνει ότι στο θέμα

του Συμβουλίου δεν χωρούν αυτοσχεδιασμοί.

Στην παιδαγωγική Φρενέ υπάρχουν κάποια πραγματικά τελετουργικά για την προετοιμασία του Συμβουλίου της τάξης. Την εβδομάδα που προηγείται, οι μαθητές μπορούν να γράψουν σε κατάλληλες πινακίδες αναρτημένες στον τοίχο της αίθουσας τα σχόλιά τους για ό,τι τους απασχολεί σχετικά με τη ζωή στην τάξη. Στις πινακίδες υπάρχουν τρεις κατηγορίες: «ευχαριστώ-συγχαίρω», «ασκή κριτική» και «προτείνω».

Ομοίως, η διεξαγωγή του Συμβουλίου είναι ιδιαίτερα τελετουργική. Όλοι οι μαθητές προεδρεύουν εκ περιτροπής στη συνεδρίαση και εκτελούν χρέη γραμματέα. Ξεκινάμε πάντα με την ανασκόπηση των αποφάσεων της προηγούμενης συνεδρίασης και αναρωτιόμαστε αν εφαρμόστηκαν και κατά πόσο ήταν επιτυχείς. Κάθε φορά, ολοκληρώνουμε τη διαδικασία συνοψίζοντας όσα αποφασίστηκαν. Πριν αντικρούσουμε μια γνώμη, την επαναδιατυπώνουμε για να ελέγξουμε αν την έχουμε κατανοήσει σωστά. Δεν συγχέουμε ποτέ την κρίση που αφορά μια ιδέα με το πρόσωπο που τη διατύπωσε. Ετσι μαθαίνουμε να γινόμαστε πολίτες ικανοί να συμμετέχουμε σε δημοκρατικό διάλογο.

● Μάθημα έβδομο: Χτίζουμε μαζί το κοινό καλό

Στην τάξη, ο καθένας καλείται να κρίνει με τον δικό του τρόπο όσα συμβαίνουν. Συγχρόνως, πρέπει να μάθει να συγκρίνει τις απόψεις του με αυτές των άλλων. Στο Συμβούλιο της τάξης, και χάρη στις προετοιμασμένες, οργανωμένες και ρυθμισμένες συζητήσεις, οι συμμετέχοντες μπορούν να περάσουν από την αντιπαράθεση ή τη σύγκρουση μεταξύ ατομικών απόψεων στην οικοδόμηση του συλλογικού συμφέροντος και στην υλοποίηση κοινών σχεδίων. Αυτά θα επιτρέψουν σε όλους να ξεπεράσουν τον εαυτό τους και να επιτύχουν μαζί.

Σήμερα, αυτή είναι η μεγάλη πρόκληση για το μέλλον των κοινωνιών μας. Αντιμέτωποι με τις προκλήσεις του κλίματος και της οικολογίας, της δημοκρατίας και της κοινωνίας και τις τρομερές απειλές που αντιμετωπίζουμε, πρέπει να πιστέψουμε ότι η εκπαίδευση μπορεί ακόμη να κάνει κάτι. Σίγουρα όχι τα πάντα, αναμφίβολα όμως είναι σε θέση να εκπαιδεύσει τα παιδιά και τους εφήβους μας να συνομιλούν με ηρεμία, να βλέπουν πέρα από τα δικά τους βραχυπρόθεσμα, ατομικά συμφέροντα και να ανοίγονται στην ετερότητα. Να ακούν τους άλλους και να βρίσκουν τρόπους που θα τους επιτρέψουν να μεγαλώσουν μαζί. Ακόμα και αν δεν είμαστε σίγουροι ότι θα πετύχουμε κάθε φορά, το διακύβευμα είναι τόσο μεγάλο που θα ήμασταν τρομερά ανεύθυνοι αν δεν τολμούσαμε να το επιχειρήσουμε.

Να μια σύντομη περίληψη των θεμελιωδών παιδαγωγικών διδαγμάτων που μπορούμε να αντλήσουμε από την εισαγωγή της τυπογραφίας στα σχολεία από τον Σελεστέν Φρενέ. Εκατό χρόνια μετά, στην εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας και της τεχνητής νοημοσύνης, είναι αυτά τα διδάγματα ξεπερασμένα; Τίποτα δεν είναι λιγότερο βέβαιο και ίσως γι' αυτό να είναι ακόμα πιο επίκαιρα σήμερα.

(μετάφραση: Χάρης Παπαδόπουλος)